

NEMZETKÖZI RENDÉSZETI FIGYELŐ

Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII. International Law Enforcement Observer XVIII

Retek Amadé

mesteroktató, rendőr őrnagy
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
retrek.amade@uni-nke.hu

Pressburger Tamás

doktorandusz
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola

Radvánszki Ronett

doktorandusz
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
radvanszki.ronett@stud.uni-nke.hu

Packosz Nikiforosz

doktorandusz
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola

Csiki Olivér Tamás

doktorandusz
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola

Retek Amadé

Utcai világítás és árnyékok. Az adaptív döntéshozatal kulcsának keresése

A 21. század társadalmi, gazdasági és technológiai fejlődése jelentős változásokat hozott, amelyek sokszínűvé teszik mindennapi környezetünket. Klein (2009) kiemeli, hogy a magánélet és a munka világa egyre komplexebb, és ezzel párhuzamosan a hétköznapi feladatok napról-napra egyre kifinomultabb döntéseket igényelnek, mely a rendészeti igazgatásra is jellemző. A megfelelő teljesítmény elérése érdekében elengedhetlenné válik a dinamikusan változó és sokrétű kihívások körülményeinek, valamint a döntési korlátoknak a mélyebb megértése (Farkas, 2016). A klasszikus döntéshozatali kutatások jellemzően azt vizsgálják, miként hoznak döntést az emberek kontrollált, mesterséges környezetben. Ezzel szemben a „természetes döntéshozatal” (Natural Decision

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2025. 03. 17. Átdolgozás: 2025. 03. 25.
Elfogadás: 2025. 04. 03.

Making) kutatások arra irányulnak, hogy miként alkalmazzák tapasztalataikat kritikus, dinamikus döntéshelyzeti szituációkban dolgozó szakemberek, mint például tűzoltók, orvosok, rendőrök és pilóták, akiknek információhiányos körülmények között és nagy kockázattal járó helyzetekben kell rövid idő alatt döntéseket hozniuk, melyek sok esetben pszichés megterheléssel járnak (Farkas & Sallai, 2021).

Gary Klein amerikai kognitív pszichológus és kutató összesen kilenc könyv, valamint számos tudományos eredményt bemutató nemzetközi publikáció szerzője vagy társszerzője, a „természetes döntéshozatal” terén végzett úttörő munkájáról vált ismertté. Az utóbbi 30 évben végzett kutatásai során több száz vizsgálatot végzett speciális területek szakértőivel, úgymint tűzoltókkal, katonákkal, pilótákkal és sakknagymesterekkel annak érdekében, hogy megértse, miként hoznak döntéseket dinamikus helyzetekben. A *Sources of Power: How People Make Decisions* (1998) című könyvében foglalta össze először kutatási eredményeit, amelyek azt a témát járják körül, hogy valós – nagy felelősséggel és dinamikus döntést igénylő – feladathelyzetekben a szakértők hogyan támaszkodnak intuíciójukra és tapasztalatukra. Klein a *Streetlights and Shadows* (2009) című művében a gyakorlatban is könnyedén adaptálható példákkal teszi elérhetővé a döntéseméleti kutatások eredményeit. Ez a mű 2021-től digitális formában is elérhető. Bemutatja és kiemeli, hogy az azokból levont következtetések hogyan segíthetik a mindennapi életünket és a munkavégzést. A könyv gyakorlati példákon keresztül szemlélteti a döntéshozatali eljárások és strukturált döntéshozatali módszerek korlátait, főként, amikor a helyzet kiszámíthatatlan és nem megjósolható, azaz stresszel teli. Szűkebben az adaptív döntéshozatal természetét vizsgálja a racionális döntéshozatali modellekkel összehasonlítva. A könyv összesen négy fejezetből és tizenkilenc alfejezetből áll.

A problémafelvetés a normatív döntéseméleti modellek monopolizált helyzetéből indul ki. Áttekinti a döntéshozatallal kapcsolatos ismereteket, a bonyolult helyzetekben alkalmazott, nem elegendő eljárási szabályokat, valamint a szakértői tudás fontosságát a váratlan és komplex szituációk kezelésében (I. fejezet). Részletesen elemzi, hogy bizonytalan helyzetekben, hogyan értékeljük a döntésünket befolyásoló információkat (II. fejezet). A változó eseményekhez való alkalmazkodás szerepét vizsgálja, hangsúlyozva a reziliencia, a tapasztalati tanulás és a folyamatos adaptáció fontosságát (III. fejezet). Legvégül a könyv elején megfogalmazott problémafelvetésre ad összegző választ (IV. fejezet).

A bevezetőben a szerző egy látással kapcsolatos metaforával teszi érthetőbbé a könyv címét. Eszerint a szemünk napközben a csapok segítségével képes információ gyűjteni a körülöttünk lévő világról, melyek sötétben már kevésbé aktívak, így az információfeldolgozást egy másik struktúra, a pálcikák rendszere

veszi át. Ahogy a szem rugalmasan alkalmazkodik a megváltozott környezeti feltételekhez, úgy kell a szakembernek is alkalmazkodnia egy megváltozott helyzethez. Ebben a hasonlatban az utcai fény a kiszámítható helyzetekre és az analitikus gondolkodásra utal, míg a sötét a komplex, bizonytalan helyzeteket szimbolizálja, amelyben megnő az intuíció szerepe. Párhuzamot vonva a szemünket alkotó sejtek működése és a döntési modelljeink között, hangsúlyozza, hogy a megfelelő teljesítmény eléréséhez mindkét rendszer működésére egyaránt szükség van. A szakértői munkavégzéshez ugyanúgy szükség van az eljárási szabályok ismeretére, mint a megfelelő alkalmazkodási készségekre. Úgy véli nincs rossz döntési stratégia, hanem a helyzettől függ, hogy az mennyire bonyolult, kiszámíthatatlan és dinamikus. Klein a dinamikus döntéshozatali helyzetek természetének megértése érdekében bemutatja, hogy azok miben különböznek a statikusoktól. A cél eléréséhez, azaz a feladat elvégzéséhez döntések sorozatára van szükség, tehát nem egyetlen mozzanat, hanem folyamatos tevékenység mentén szerveződik. Továbbá a döntések között kauzális összefüggés van, nem függetlenek egymástól, így a későbbi döntési lehetőségeket a korábbi döntések segíthetik, illetve korlátozhatják. A helyzet dinamikus változásával potenciális döntések számtalan sorozata aktivizálódik, melyeknek a megfelelő időben kell megszületniük. Klein a bevezetőben a szervezetfejlesztők és vezetélméleti szakemberek által legtöbbet vizsgált gondolkodásról alkotott 10 legfontosabb állítást írja le. Ezek a következők:

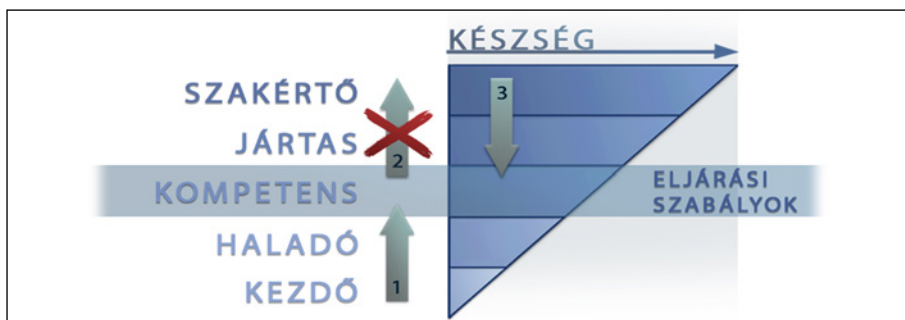
- 1) Az eljárások szisztematikus gyakorlása (tanítása) segíti az embereket abban, hogy a feladataikban jártasabbak legyenek.
- 2) Az előítéletek torzítják a gondolkodásunkat, így a döntéseket.
- 3) A sikeres döntéshozók az intuíció helyett inkább a racionalitásra támaszkodnak.
- 4) A döntéshozatalhoz több opciót kell kialakítani, azokat összehasonlítani, és a legmegfelelőbbet kiválasztani.
- 5) Minél több információ áll rendelkezésünkre, annál inkább csökkenthető a döntési bizonytalanság.
- 6) Nem célszerű elhamarkodott következtetésekre jutni, melyet további információk gyűjtésével lehet kompenzálni.
- 7) Egy adott helyzet értelmezése tulajdonképpen az információkból történő következtetések levonása.
- 8) Minden döntési helyzet kiindulópontja a világos cél megfogalmazása.
- 9) A terveink nagyobb eséllyel lesznek sikeresek, ha azonosítjuk a legnagyobb kockázatokat és megtaláljuk a módját azok kiküszöbölésének.
- 10) A vezetők a különböző feladatellátási szerepek kiosztásával és a szabályok előzetes meghatározásával a kiszámíthatóságot növelik.

A könyv a racionális döntéshozatal ezen állításait vizsgálja meg azzal a céllal, hogy kutatási eredményeken és gyakorlati példákon keresztül tárja fel ezen állítások korlátait.

Az I. fejezetben részletesen tárgyalja, hogy az eljárási szabályok és szokások mennyire elengedhetetlenek a feladatok elvégzéséhez, hiszen képesek leegyszerűsíteni az információfeldolgozást és a döntéshozatalt. Elsajátításuk segíti a jól strukturált feladatmegoldást azzal, hogy alacsonyabb színvonalú készségekkel való rendelkezés esetén is támpontot biztosít. Azáltal, hogy a döntéshozatali bizonytalanságokat csökkentik, lehetővé teszik a feladatok sikeres végrehajtását, akár tapasztalat hiányában is. Az eljárások struktúrát biztosítanak a szakmai tapasztalatok gyűjtéséhez, a standard tudás kodifikálásához, amivel formálisabbá és könnyebben átadhatóvá teszik azokat. Klein hátrányként fogalmazza meg, hogy az eljárások kritikai felülvizsgálat nélküli automatikus követése kockázattal jár akkor, ha nem veszik figyelembe a kontextust, ami téves helyzetértékeléshez, így hibás döntéshez vezethet. Amennyiben a szakemberek bizonyos helyzetekben túlságosan az előírásokra támaszkodnak, akkor passzívvá válhatnak a képességfejlesztés terén, ami a szakértelem fejlődésének gátat szabhat. Röviden, az eljárásokhoz való görcsös ragaszkodás hosszú távon a szakértelem erodálódásához vezethet (lásd 1. számú ábra). A háromszög felfelé történő kiszélesedése a tudás és a készségek bővülését jelzi. Az első nyíl az eljárási szabályok szerepét ábrázolja, amelyek lehetővé teszik, hogy a kezdő szakember elérje a kompetens szintet, különösen jól strukturált és előre meghatározott feladatmegoldást. A második nyíl azt jelzi, hogy az eljárások alkalmazása korlátozhatja a szaktudás fejlődését. A harmadik nyíl pedig a szakértelem eljárási rendbe való kényszerítésének hatását szemlélteti, amely a meglévő szakértelem csökkenéséhez vezethet.

1. számú ábra

Dreyfus-féle tudásmodell szintjei (Dreyfus, 1980)

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A szerző hangsúlyozza, hogy a szakértők nem csupán tapasztalatokat gyűjtenek, hanem a tapasztalataikból levont tanulságok és a szituációk működéséről alkotott kifinomult mentális modellek segítségével válnak egyre kiválóbb szakértőkké egy adott területen. Ezzel párhuzamosan Klein kifejti, hogy a szakértői tudás magában foglalja a fejlett percepciós készségeket, amelyek segítik a tipikus mintázatok és oda nem illések felismerését. Ez magyarázza, hogy a tapasztaltak inkább képesek a részleteket is észlelni, illetve később felidézni. A szerző a dinamikus döntési helyzetek jellemzőivel összefüggésben taglalja a kognitív kapacitás korlátozottságát, amely magyarázza, hogy bizonyos számú mennyiségű ágensre tudunk egyszerre összpontosítani, emiatt nem tudunk minden tényezőt számba venni és szisztematikusan elemezni. A nem tudatos intrapszichés működések (például intuíció) pedig segíthetik az információ összehangolását. Klein szerint az intuíció megerősödésének két alapvető feltétele van. Egyrészt a helyzet kimenetelének viszonylag kiszámíthatónak kell lennie, másrészt tanulási, kompetenciafejlesztési lehetőséget kell biztosítani. Amennyiben a helyzet kiszámíthatatlan, akkor nem lehetséges vagy csökkent mértékű a jelek azonosítása, ami a szakértő szakmai fejlődésére hat. Ugyanis véleménye szerint a hibákból tanulni kell, nemcsak elkerülni azokat, tehát értékes tanulságokkal szolgálhatnak, amelyek segíthetik a jövőbeni jobb döntések meghozatalát. A fejezet végén mutatja be az általa kidolgozott Felismerés-alapú döntési modellt (Recognition – Primed Decision Model), amelyet tűzoltók körében végzett kutatásai alapján dolgozott ki. A modell szerint a döntéshozó ahelyett, hogy több döntési lehetőséget alkotna meg, a helyzetet korábbi tapasztalata alapján kategorizálja, és a felismert helyzethez kapcsolódó tipikus (leginkább adaptívabb) megoldást választja ki. Ebben a modellben az intuíció fontos szerepet kap, hiszen a percepció részét képezi. A döntéshozó nem feltétlenül minden szempontból a legjobb, hanem a tapasztalatai alapján legjobb megoldást keresi. Ezáltal válik fontossá a gyakorlat, ugyanis minél gyakorlottabb egy szakember, annál több tapasztalattal rendelkezik, így annál könnyebben ismeri fel például a kritikus, beavatkozást igénylő helyzeteket, illetve kevesebb idő alatt hozza meg a döntést. A kezdő szakembereket ezért arra kell biztatni, hogy minél több helyzetben próbálják ki magukat, és utólag, szisztematikusan elemezzék tevékenységüket a tanulás szándékával. A fejezet legfőbb tanulsága, hogy a döntéshozatal során nem elég csupán az analitikus, elemző döntési módszereket alkalmazni, hanem az intuíciót is szükséges bevonni, hiszen az optimális eredmény eléréséhez elengedhetetlen mindkettő kiegyensúlyozott működése.

A II. fejezet arra fókuszál, hogy a gondolkodás miként játszik aktív szerepet az információgyűjtésben és -feldolgozásban. Rámutat arra, hogy a helyzetértékelés nem csupán az adatok passzív befogadását jelenti, hanem magában foglalja

azok tudatos keresését, szűrését, valamint a figyelem szándékos irányítását is. Kiemeli, hogy a szakértői tudás egyik alapvető összetevője az a képesség, hogy az eltérő információ azonnal felismerésre kerül. Ekkor egy anomália figyelmezteti a szakembert arra, hogy a helyzetet újra kell értékelnie. A szakemberek a környezet működésével kapcsolatos tapasztalataikra támaszkodva képesek nagyobb hatékonysággal bejósolni a kritikus szituációkat. Klein rávilágít arra, hogy az információk „összekapcsolása” nem minden helyzetben egyértelmű, és annak mértéke a kontextus és az előzetes tapasztalatok függvénye. Az előzetes elképzeléssel összefüggésben elemzi a gondolkodásmód helyzetértékelésben betöltött szerepét, melyet azért tart fontosnak, mert különben minden egyes helyzetben külön-külön kellene elemezni az összes rendelkezésre álló információt, és dönteni azok relevanciájáról. Ez rendkívül időigényes és megterhelő folyamat lenne, amely bonyolult helyzetekben akár döntésképtelenséghez is vezethet. A tapasztalatok által kialakult gondolkodásmód olykor nehézséget is jelenthet. A gondolkodásmód nem „jó” vagy „rossz”, az értékét az határozza meg, mennyire illeszkedik az adott helyzethez, azaz mennyire kongruens. A tapasztalatot az elsajátított minták határozzák meg, melyek tanulhatók. Minél több minta áll rendelkezésre, annál gazdagabb a gondolkodásmód, ezáltal pontosabb következtetések levonása valósulhat meg. A szakértői tudás egyik legfőbb jellemzője ezért a helyzetfelismeréshez szükséges mentális minták nagy száma. A túl sok információ azonban gátolhatja a döntéshozatalt. A szakértőnek arra kell képesnek lennie, hogy kiszűrje a lényegtelen részleteket, és a legfontosabb adatra tudjon koncentrálni. A tapasztalat és a minták teszik lehetővé a szelektálást, azaz befolyásolja, hogy mire kell figyelni és mit szükséges figyelmen kívül hagyni. Klein ezért a mintafelismerést és az intuíciót tekinti a szakértelem kulcsfontosságú elemeinek, amelyek alapvetőek a gyors és hatékony döntések meghozatalában.

A III. fejezetben a szerző felvázolja a hagyományos, lineáris megközelítéseket a döntéshozatal és problémamegoldás terén, kiemelve a dinamikusan változó célok és az adaptív gondolkodás kapcsolatát. A döntéshozatal során lényeges figyelembe venni a célok változékonyságát és a kockázatokat, melyek mértéke függ az egyéni készségektől, az elérhető erőforrásoktól és a környezeti tényezőktől. Az adaptációs készséget elengedhetetlennek tartja azokban a komplex és bizonytalan helyzetekben, ahol a hagyományos eljárások kevésbé működőképesek. Klein ismerteti a nagy megbízhatóságú szervezetek (High Reliability Organizations), például kritikus infrastruktúrák jellemzőit (Weick et al., 1999). Ezek a szervezetek olyan összetett és veszélyes környezetben működnek, ahol a hibák súlyos következményekkel járhatnak, ezért arra összpontosítanak, hogy gyorsan és hatékonyan tudjanak reagálni a váratlan eseményekre.

Szisztematikus felkészüléssel és gyakorlatokkal készülnek fel egy esetleges katasztrófa kivédésére, és a rugalmas alkalmazkodásra, valamint a folyamatos tanulásra helyezik a hangsúlyt.

A IV. fejezet összegzi a könyv tartalmát, és ezek alapján módosítja a sikeres döntéshozatalhoz szükséges korábban bemutatásra került 10 állítást. Ebben a fejezetben Klein rámutat, hogy az emberek egyszerű, könnyen kezelhető és kiszámítható szabályok alapján szeretik meghozni a döntéseiket. Azonban a váratlan és komplex feladatok megoldásához az explicit tudáson alapuló előírások és eljárások ritkán elegendőek, mert „*a képzett teljesítmény attól függ, hogy milyen érzelési megkülönböztetéseket tudunk tenni, és hogyan értelmezzük, módosítjuk és helyettesítjük a standard eljárásokat, ha azok nem működnek*” (Klein, 2009). Véleménye szerint a jó döntések a szabályok betartásából és az intuíció megbízhatóságából egyaránt fakadnak. Egy kanadai SWAT-egység eljárási szabályainak és gyakorlati végrehajtásainak összehasonlítása alapján szemlélteti az eljárások és a szakmai tudás viszonyát. A vizsgált SWAT-egység szinte minden potenciális helyzetre eljárási rendet dolgozott ki. Például hogyan közelítenek meg egy házat, hogyan hatolnak be, hogyan derítik fel szisztematikusan az épületet stb. Az eljárás proceduralizált, az egység minden tagja ismeri az elemeket és ezek szerint jár el. Az egyik alapelvük, hogy épületátvizsgálás során nem hagynak hátra átvizsgálatlan területet. Az egység tagjai a beavatkozások után elemezték a végrehajtásokat aszerint, hogy milyen módon, mikor tértek el az eljárásrendtől. Így például, ha hajnali 3-kor került sor a beavatkozásra, mivel nagy esély volt arra, hogy a gyanúsított a hálósobában alszik, azonnal oda vonultak, úgy, hogy nem vizsgálták át a teljes épületet. Az alkalmazkodás ilyen mértékére a parancsnok azt mondta: „*Ha az összes szobát kitisztítjuk, mire a második emeletre és a hálósobába érünk, már két perce a házban vagyunk [...] a keresett személy ébren lesz addigra. Veszélybe sodornánk magunkat, és veszélyeztetnénk a küldetést. De mi van abban az esetben, ha fény jön a konyhából? Vagy mi van, ha azt hallják, hogy becsukódik a földszinti fürdőszoba ajtaja, miközben felrohanni készülnek a lépcsőn? Minden ház, minden behatolás egy egyedi végrehajtást igényel.*” (Klein, 2009). Klein azt mutatja be, hogy a szakértők milyen módon képesek gyorsan felismerni és megérteni a szituációkat. Rávilágít, hogy ezt nem szigorú szabályok, eljárások vagy konkrét tények alapján végzik, hanem korábbi tapasztalataik és élményeik során kialakult mintázatokra támaszkodva, melyek az intuíció alapjai.

A könyv nem kínál azonnali, egyszerű megoldásokat a komplex döntési helyzetek megoldására, hanem arra bátorít, hogy mélyebben gondolkodjunk el a döntéshozatal természetén, az intuíció és a helyzetértékelés szerepén, valamint saját gondolkodási gátjainkon. A szerző hangsúlyozza, hogy a sikeres döntéshozatal

érdekében nem elegendő csupán a döntési stratégiák elemzése, elengedhetetlen a megoldandó probléma szerkezetének és a döntéshozó mentális számítási képességeinek alapos vizsgálata is. Rámutat arra, hogy az intuitív helyzetértékelés és az adaptív döntéshozatal ugyanolyan meghatározó tényezők a szakértői teljesímenynek, mint a szisztematikus, elemző gondolkodásmód. Klein azt tanácsolja az olvasóknak, hogy fogadják el a bizonytalanságot ahelyett, hogy az irányítás megszerzéséért küzdenének. Amikor bekövetkezik a nem várt baj, az irányításra törekvők frusztrálttá válhatnak, míg a rugalmas gondolkodásúak képesek alkalmazkodni a változó körülményekhez. Kiemeli, hogy ne kerüljük el a bizonytalan helyzeteket, hanem törekedjünk azok megértésére és hatékony kezelésére.

A könyvet a döntéselmélet iránt érdeklődőknek ajánlom, függetlenül attól, hogy milyen területen, a hétköznapi életben vagy a rendészeti feladatellátás során kívánják az olvasottakat alkalmazni. A mű oly módon íródott, hogy a döntéselmélet és a pszichológia témájában kevésbé jártas olvasók számára is könnyen érthető. Felépítése logikus és követhető, stílusából érezhető, hogy a szerző célja elsősorban az olvasó érdeklődésének felkeltése. A kellő tudományos megalapozottsággal kidolgozott elméleti keretet jól kidolgozott, gyakorlati példákon keresztül szemlélteti.

Összességében a könyv arra inspirálja az olvasót, hogy elgondolkozzon a felvetett kérdéseken és kritikákon. Felhívja a figyelmet, hogy bizonytalan helyzetekben nem vagyunk képesek teljes mértékben irányítani az összes tényezőt, ezért ki kell alakítani egyfajta alkalmazkodási készséget. Olyan gondolkodásmódot, amelyben természetes, hogy kihívásokkal találkozunk, és tudatosan készülünk azok megoldására, valamint tanulunk belőle.

Pressburger Tamás

A fehérek demográfiai szorongása és a terrorizmussal gyanúsítottak kínzásának támogatása

Egy olyan korszakban, amelyet a gyors globalizáció, a technológiai fejlődés és a változó kulturális tájak jellemeznek, a világ demográfiai helyzete mélyreható átalakuláson megy keresztül. Piazza (2020) szerint társadalmaink napról napra fejlődnek, tükrözve a különböző tényezők bonyolult kölcsönhatását, mint például a migrációs minták, a születési arányszám és a változó kormegoszlás. Ez a fejlődő demográfiai környezet egy olyan jelenséget idézett elő, amely csendesen, de jelentősen alakítja kollektív pszichénket – a demográfiai szorongást.

A digitális korban, ahol az információ szüntelenül áramlik, és a világ minden tája minden eddigénél jobban összekapcsolódik egymással, életünk összefonódik a hagyományos és a közösségi média szövetével. Ezek a hatékony platformok csatornaként szolgálnak, amelyen keresztül híreket, véleményeket és betekintést kapunk gyorsan változó világunk összetett dinamikájába. Ennek eredményeként kulcsszerepet játszanak felfogásunk alakításában, hiedelmeink befolyásolásában, és egyes társadalmi rétegek demográfiai szorongásának előmozdításában is.

James A. Piazza (2020) tanulmányában egy felmérés során tesztelte, hogy a fehér bőrű tesztalanyok hogyan reagálnak, ha a fehérek demográfiai hanyatlásáról hallanak, és ez a kísérlet későbbi szakasza során befolyásolja-e a terrorizmussal gyanúsítottakkal kapcsolatos attitűdöket. Az elemzésben 652 kiindulási alany vett részt. A tanulmány fő célja az volt, hogy képet alkosson arról, hogy mit gondolnak az amerikaiak az olyan aktuális kérdésekről, mint a nemzetbiztonság, a terrorizmus, a terrorizmus elleni politikák, a bevándorlás és a vallás.

A kísérlet alapján a szerző arra jutott, hogy amikor a fehér alanyok arról értesülnek, hogy a fehérek az előrejelzések szerint 2060-ra demográfiai kisebbséggé válnak az Egyesült Államokban, nagyobb valószínűséggel helyeslik a terrorizmussal gyanúsított személyekkel szemben a kínzás alkalmazását. Amikor a fehér bőrű tesztalanyok arról értesülnek, hogy a nemzeti népesség aránya csökken, és azon kezdenek el gondolkozni, hogy a közeljövőben rasszuk kisebbséggé válik az Egyesült Államokban, azzal a kilátással kell szembenéznük, hogy elveszítik domináns társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális helyzetüket. Az ilyen veszteség kilátása szorongás és bizonytalanság érzését váltja ki, ami arra készteti az érintett személyeket, hogy erősebbnek értékeljék az USA terrorfenyegetettségét. Azon belül is a külső terrorfenyegetést.

A szerző a kísérletek során egyszempontos varianciaanalízis (ANOVA¹) tesztet végeztetett Bonferroni² post-hoc összehasonlító tesztekkel. Az eredmények alapján azok az alanyok, akiket a második csoportba osztottak be, és akiket arról tájékoztattak, hogy a fehérek várhatóan kisebbséggé válnak az Egyesült Államokban, 8,7 százalékkal nagyobb valószínűséggel támogatták a terrorizmussal gyanúsítottak kínzását.

A tanulmány eredményei tehát előzetes bizonyítékot szolgáltatnak arra vonatkozóan, hogy az egyéb tényezőkön, mint például az életkoron, az iskolai

1 ANOVA: A varianciaanalízis számos egyező szórású, normál eloszlású csoport átlagának összevetésére alkalmas statisztikai módszer, melyet angol megnevezésének (analysis of variance) kezdőbetűiből generálva ANOVA-ként is ismernek.

2 Bonferroni-teszt: páronkénti átlagok különbségének vizsgálatára használható teszt. A két csoport elemszáma is eltérhet. Lényeges tényező, hogy az α -hibához tartozó t értéket korigálja a független összehasonlítások számának megfelelően.

végzettségen, a foglalkoztatási státuszon és a politikai ideológián kívül a fehérek demográfiai szorongása is befolyásolja a fehér amerikaiak attitűdjét a terrorizmussal gyanúsított személyekkel szembeni fizikai bántalmazás vagy kínzás alkalmazásával kapcsolatban. Ez kulcsfontosságú kérdés, tekintettel a jelenlegi politikai helyzetre jellemző fokozott faji ellenérzésekre, a terrorizmussal gyanúsítottakkal szembeni fizikai bántalmazásról szóló, folyamatban lévő politikai vitákra, valamint a tudományos ismeretekre, amelyek azt sugallják, hogy a kínzás alkalmazása kontraproduktív a terrorizmus csökkentésére való tekintettel. A tanulmány tehát megnyitja az utat a demográfiai változások és az Egyesült Államok terrorizmusellenes politikájával kapcsolatos közvélemény közötti bonyolult kapcsolat további kutatásához.

A szerző szerint az eredmények arra utalnak, hogy az Egyesült Államokban a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos politikai preferenciákat felerősítik az etnikai csoportok vagy a faji identitás politikája. Ha mindezt összevetjük a média egyre fokozódó hírhajzás, kattintásvadász beállítottságával, ahol az Egyesült Államok demográfiai változásainak médiában közölt ábrázolásából gyakran hiányzik a megfelelő kontextus és árnyaltság, beláthatjuk, hogy mekkora felelőssége van a negyedik hatalmi ágazat képviselőinek. A szerző az eredményekre való tekintettel a média képviselőit a jövőben gondosabban kidolgozott ábrázolásra kéri a demográfiai trendek tekintetében.

Megdöbbenő számomra, hogy milyen hatással lehetnek ránk félelmeink, főleg ha olyan távolinak tűnő problémákkal kapcsolatosak, mint a demográfiai változások okozta szorongás. Irracionális, média által kiváltott félelmeink hatására milyen könnyedén fel tudjuk adni legalapvetőbbnek tűnő elveinket is, amelyek civilizált emberekké tesznek és megkülönböztetnek minket az állatoktól. Azonban véleményem szerint a média átalakulását is figyelembe kell vennünk, a decentralizált hírforrásként szolgáló közösségimédia-platformok elterjedésével ugyanis már-már komikusnak tűnik James A. Piazza média képviselőihez intézett körültekintőbb ábrázolással kapcsolatos kérése, hiszen a média új világában bárki lehet riporter. A kérdés már csak az, hogy valóban decentralizált független hírportálokat sikerült-e így alkotnunk, vagy csak a média felett gyakorolt hatalmi viszonyok kerültek újraelosztásra a decentralizáció látszatának felelősségelhárító mellékhatásaival. Bárhogya is legyen, a negyedik hatalmi ágazat vitathatatlanul kiemelkedő hatással van társadalmunkra és a minket körülvevő világról alkotott képünkre, nem csupán a demográfiai változások okozta szorongással kapcsolatban.

A tudás árnyékában. A bűnügyi elemzők jelentősége a modern rendészetben

A világ fejlődése megkérdőjelezhetetlen. A megszokott gyakorlatok egy idő után hatástalannak bizonyulnak és reaktívvá tesznek bennünket. Holott a siker kulcsa éppen a proaktivitásunkban rejlik. Leginkább abban, hogy a modern kor adta lehetőségeket felhasználva megelőzzük a nem kívánt dolgok bekövetkezését. Nincsen ez másképpen a bűnüldözésben sem. Brown és Ballucci (2024) kutatása szerint a bűnügyi elemzők adatvezérelt, objektív megállapításai hatékony komplementerei lehetnének a rendőrségi döntéshozatalnak, mely segíthetne a bűncselekmények számának csökkentésében. Mindez ugyanakkor egy roppant komplex feladat, tele kihívásokkal és korlátokkal. A bűnügyi elemzők kulcsszerepet játszanak a bizonyítékokon alapuló rendészeti tevékenységben azáltal, hogy gyorsan és pontosan diagnosztizálják a bűnözés és rendbontás természetét. Az ilyen elemzési eredmények alapvető fontosságúak a bizonyítékokon alapuló stratégiák kidolgozásában (Piza & Feng, 2017). A most bemutatott tanulmány kvalitatív interjúk adatainak felhasználásával vizsgálja a bűnügyi elemzők szerepét, értelmezi tevékenységüket, valamint azok hatását a rendőrségi gyakorlatokra.

Háttér

Na de kik is pontosan azok a bűnügyi elemzők? A bűnügyi elemzők olyan civil szakemberek, akik adatok gyűjtése és feldolgozása révén riportokat, térképeket és elemzéseket készítenek, segítve a rendőrségeket abban, hogy a rendelkezésükre álló erőforrásokat a magas kockázatú területekre és személyekre összpontosíthassák, hozzájárulva a bűnözés megelőzéséhez és a rendészeti hatékonyság növeléséhez. Más szakértők szerint a bűnügyi elemzők fő feladata releváns, pontos és elfogulatlan elemzések készítése, amelyek segítik a döntéshozatalt az adatokra alapozott rendészetben. Az általuk készített jelentések felhasználhatók bűnüldözési döntésekben és bírósági eljárások során (Groenewald, Wong, Attfield, Passmore & Kodagoda, 2017). A bűnözési térképhez kapcsolódó forrópont elemzések hasznosságát több mint harminc tanulmány is alátámasztotta már. Taylor, Kowalyk és Boba (2007) szerint azonban az elemzők munkájának rendőrségen belüli elfogadottsága változó, és gyakran az elemzések hasznosítása korlátozott marad.

Ugyanakkor vannak fenntartások is a bűnügyi elemzők megállapításaival kapcsolatosan. Többek között az általuk készített elemzések sokszor nem egyértelműek, vagy nehezen értelmezhetők a rendőrök számára. Továbbá az elemzések megbízhatósága is jelentősen függ a felhasznált adatok mennyiségétől, illetve időbeli bekövetkezésétől. Mivel az adatok múltbéli eseményekre alapoznak, nem biztos, hogy teljes mértékben aktuálisak a jelenre, vagy éppen a jövőre vonatkozóan. További nehézségként jelentkezik a rendőri adatbázisok feldolgozása, melyek nem mentesek a szubjektív megállapításoktól. Habár az elemzők igyekeznek más forrásokra is támaszkodni, még ők sem képesek saját szubjektív tapasztalatuktól, a munkájuk következtében megszerzett úgynevezett speciális tudásuktól elvonatkoztatni, mely torzításokhoz vezethet. Mindezekből fakadóan nagy kérdés, hogy bűnügyi elemzők szerepvállalásával az intelligenciaalapú rendőri tevékenység céljai elérhetők-e? Nos, a válasz az alábbi elemzésben rejlik.

Módszertan

A tanulmány módszertani szempontból eltér a korábbiaktól, melyek főként kvantitatív jellegűek voltak és a rendőrök nézőpontja köré összpontosultak. Jelen kutatás kvalitatív jellegű, mely a bűnügyi elemzők szemszögéből vizsgálódik, különösképpen arra keresve a választ, hogyan alakítják ki saját, rendőrökhöz hasonló speciális tudásukat. Kringen, Sedelmaier és Elink-Schuurman-Laura (2017) szerint a képzési programok gyakran nem felelnek meg teljes mértékben a szakma elvárásainak, ezért a gyakorlati tudás megszerzésében a tapasztalati tanulás is kiemelten fontos szerepet játszik. Összesen 12 félig strukturált interjú készült, melyekben tíz bűnügyi elemző és két rendőrtiszt vettek részt, akik szintén részt vesznek a bűnügyi elemzésben. Az interjúk lehetőséget biztosítottak az egyéni nézőpontok és tapasztalatok alaposabb megismerésére, és az elemzők személyes ismereteire fókuszáltak a bűncselekmények és elkövetők kapcsán. Az interjúk megállapításait két témakör köré tudjuk szervezni.

Elemzés

Mit csinálnak a bűnügyi elemzők? Speciális tudás. Kutatás, minőség és legitimitás

Ahogy arról már szó volt, a bűnügyi elemzők legfőbb feladata, hogy a bűnügyi adatokat hasznos információkká alakítsák a rendőrség számára. Evans és Keibel (2012) szerint az elemzők szerepe az utóbbi években kibővült, és egyre

nagyobb hangsúlyt kap az elemzők integrálása a stratégiai döntéshozatali folyamatokba. Idővonalakat készítenek a kerületben történt súlyos bűncselekményekről, statisztikákat állítanak össze a bűnözési tendenciákról, és összekötőként funkcionálnak a rendőrség és a közösségi partnerek között. A bűnügyi elemzők nyomon követik a bűnözési tevékenységeket (például milyen bűncselekmények történtek a közelmúltban, vagy kik kerültek ismét szabad lábra), és adatok gyűjtésével, például napi bűnügyi jelentések elemzésével és a rendőröktől származó információk feldolgozásával ismerkednek meg a körzet bűnügyi helyzetével.

Az elemzők nagymértékben törekednek az adatok képletekbe, módszerekbe és szoftverekbe történő bevitelére, hogy adatvezérelt döntést tudjanak hozni, csökkentve a torzítást a bűnügyi adatok előállításakor. Különösen fontos, hogy az elemzők mélyreható ismeretekkel rendelkezzenek a bűnözőkről és a bűncselekményekről, mivel ez segíti őket a bűnügyi minták és a visszaeső bűnözők azonosításában. Munkájuk során a tapasztalataikra támaszkodnak, melyek lehetővé teszik számukra, hogy gyorsan azonosítsák a bűncselekményeket és az elkövetőket.

Az elemzők úgy érzik, hogy specializált tudásuk értékes és növeli a bűnözés azonosítására és megoldására való képességüket. E tapasztalatok ellenére előfordul, hogy az elemzési eljárásaik nem követik a megszokott protokollokat.

A bűnügyi elemzők munkájának megítélése és alkalmazása

A bűnügyi elemzők csalódottságukat fejezték ki amiatt, hogy információikat nem használják ki megfelelő mértékben. A legitimációjuk növelésének érdekében emiatt tudományos kutatásokat is felhasználnak. Kringen és munkatársai (2017) rámutatnak arra, hogy az elemzők képzési igényeit gyakran figyelmen kívül hagyják a döntéshozók, ami gátolja az elemzői munka teljes körű integrációját a rendészeti stratégiákba. Az elemzők arra törekednek, hogy a tudományos háttérrel is alátámasztott ajánlásaik, mint például a hotspot rendőrség, jobban érvényesüljenek a gyakorlatban.

Mivel a legtöbb elemző egyetemi végzettséggel rendelkező civil, a statisztika és/vagy bűnügyi elemzés tárgyakban végzett egyetemi kurzusok alapvető tudásbázist jelenthetnek a szakma számára. Ugyanakkor kevés kutatás vizsgálta, hogy ezek a kurzusok megtanítják-e az elemzők számára szükséges készségeket. E problémát alapvetően az a korlátozott ismeret övezi, hogy a bűnügyi elemzők milyen technikai készségeket használnak rendszeresen (Kringen, Sedelmaier & Elink-Schuurman-Laura, 2017). Bár az elemzők specializált tudással rendelkeznek és meg vannak győződve elemzéseik fölényéről, még a folyamatos

validáció ellenére is jellemzően szkepticizmussal fogadják ezeket a rendőrök, és sokkal inkább saját tapasztalataikra hagyatkoznak. Az eredmények aggodalmat vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy az elemzők mennyire elfogadottak a rendőri kultúrában, valamint, hogy a járőrök mennyire értik, mit csinálnak az elemzők. Ez pedig további kérdéseket vet fel arra vonatkozóan, hogy az elemzők készségei és képzettsége mennyire kerülnek teljes mértékben kihasználásra (Taylor, Kowalyk & Boba, 2007). Az elemzők egyébként nem vitatják a rendőri munka értékét, ugyanakkor hatékonyabb információmegosztással mind az elemzések, mind pedig a rendőri munka hatékonyabbá válhatna. Ha a rendőrök nem alkalmazzák az elemzők termékeit, illetve nem osztanak meg velük információkat, úgy az elemzők hatástalanok lesznek a prevencióban. Ez jelentős aggodalommal tölti el őket. Kérdéses, hogy a járőrök mennyire értik az elemzők munkájának jelentőségét és azt, hogy miként használhatnák ki az általuk nyújtott elemzéseket hatékonyabban. Egy másik tanulmány megállapítja, hogy az elemzők többsége úgy érzi, a vezetőség támogató hozzáállást tanúsít a munkájukkal szemben, azonban a járőrök megítélése ennél vegyesebb. A járőrök véleményét az elemzők legfeljebb közepes szintűnek értékelték, ami arra utal, hogy a rendőrségen belül még mindig korlátozott az elemzők szerepének megértése (Groenewald, Wong, Attfield, Passmore & Kodagoda, 2017).

Konklúzió

A bűnüldözésben a korábbi reaktív gyakorlatot felváltotta a proaktív megközelítés, mely a bűnözés előrejelzésére koncentrál, központi szerepet szánva az elemzők objektív megközelítéseinek. Ugyanakkor a kutatás megkérdőjelezi az elemzők objektivitását, hiszen azok – a rendőrökhöz hasonlóan – saját tapasztalataikat is felhasználják elemzéseikhez, a rendőrök azonban inkább ragaszkodnak saját tapasztalataikhoz, mintsem az elemzők adatait használják. A rendőrök és elemzők közötti kapcsolat fejlesztése kulcsfontosságú a hatékony bűnüldözési stratégiák kialakításában (Evans & Kebbel, 2012).

A kutatás javasolja, hogy a rendőrségen belül közös célokat alakítsanak ki, és foglalkozzanak az adatvezérelt rendőrségben előforduló információs elfogultságokkal. Ennek érdekében szükség van a rendőrök és elemzők együttműködésére és a jövőbeni kutatásokra, amelyek a rendőrök és elemzők közötti kapcsolatra, valamint a bűnügyi elemzés szerepére fókuszálnak.

Az elemzők munkájának hatékonyságát jelentősen befolyásolja az a tény, hogy az általuk előállított információk gyakran nem illeszkednek teljes mértékben a rendőrségi operatív munkafolyamatokhoz. E probléma kezelésére nagyobb

hangsúlyt kell fektetni az elemzők és a rendőri személyzet közötti kommunikáció fejlesztésekor, hogy az elemzések jobban beépülhessenek a mindennapi rendészeti döntéshozatalba (Taylor, Kowalyk & Boba, 2007).

A kutatás rávilágít arra is, hogy a bűnügyi elemzők a modern rendészeti stratégiák elengedhetetlen szereplőivé váltak, de munkájuk elismertsége és hatékonysága még javításra szorul. A technológiai fejlődés lehetőséget teremt az elemzői eszköztár bővítésére, így például az automatizált adatelemzési eszközök alkalmazása segíthet az adatok pontosabb feldolgozásában és a döntéshozók számára értékesebb betekintést nyújthat (Groenewald & munkatársai, 2017).

A tanulmány eredményei alapján a rendészeti szervezetek számára ajánlott, hogy növeljék az elemzők képzési lehetőségeit, különös tekintettel az adatvizualizációs és prediktív elemzési technikákra. Ezen felül a jövőbeli kutatásoknak ki kell terjedniük az elemzők és a rendőri személyzet közötti együttműködés optimalizálására, valamint az elemzések gyakorlatban való felhasználásának mérésére.

Összegzőként megállapítható, hogy a bűnügyi elemzők munkájának teljes körű hasznosítása érdekében szükség van a rendőrségi kultúra átalakítására, az adatokba vetett bizalom erősítésére, valamint az elemzők szerepének tudatosítására a szervezeten belül. Az adatvezérelt döntéshozatal hatékonyabbá válhat, ha a rendőrök nyitottabbak az elemzői megállapításokra, és a két fél közötti kommunikáció szorosabbá válik.

A cikk egyik kiemelkedő erőssége, hogy mélyreható elemzést nyújt a bűnügyi elemzők szerepéről, részletesen bemutatva feladataikat és hatásukat a rendészeti döntéshozatalra. A tanulmány különösen nagy hangsúlyt fektet az elemzők sajátos tudására és szakértelmére, ami hozzájárul a munkájuk jelentőségének jobb megértéséhez. Az alkalmazott kvalitatív módszerek szintén a cikk egyik fontos erősségét jelentik, hiszen a kvalitatív interjúk lehetőséget biztosítanak arra, hogy a bűnügyi elemzők tapasztalatai és véleményei részletesen feltárássra kerüljenek. Ez a megközelítés segít abban, hogy a kutatás a gyakorlati tapasztalatokra épüljön, és árnyalt képet adjon a szakmai kihívásokról. A tanulmány további előnye az interdiszciplináris megközelítés, amely ötvözi a kriminológia, a rendészet és az adatkezelés perspektíváit, így átfogóbb képet nyújt a témáról. Az elméleti keretek megfelelő tudományos háttérrel biztosítanak, ami erősíti a cikk megbízhatóságát és relevanciáját a tudományos közösség számára. Emellett a cikk gyakorlati hasznosíthatósága is kiemelendő, hiszen az eredmények közvetlenül felhasználhatók a rendészeti szervek számára a bűnügyi elemzők képzésének fejlesztésére és munkájuk hatékonyabb integrációjára a rendőrségi folyamatokba. A szerzők konkrét javaslatokat fogalmaznak meg az elemzői szerepkör megerősítésére, amelyek hasznos iránymutatást nyújtanak a döntéshozók számára.

A cikk emellett rávilágít a rendészeti kultúra és az elemzők közötti kapcsolat sajátosságaira is, bemutatva azokat a kihívásokat, amelyek az elemzők rendőrségi szervezeten belüli elfogadottságát befolyásolják. Ez a megközelítés segít jobban megérteni, hogy milyen tényezők akadályozzák vagy segítik elő az elemzők és a rendőri állomány közötti hatékony együttműködést. Végül a tanulmány bemutatja a korszerű adatelemzési technikák szerepét a bűnüldözési stratégiák fejlesztésében, rávilágítva arra, hogy a modern technológiai eszközök hogyan járulhatnak hozzá a hatékonyabb bűnüldözési munkához.

Packosz Nikiforosz

Eltérések a kiberbűnözői forgatókönyvtől, avagy az anonimitást biztosító online eszközök nyomában

Masszív operatív szemlélet és az ezt leképező – tudományos igénnyel kidolgozott – megállapítások jellemzik van Hardeveld, Webber és O’Hara (2017) tanulmányát, amely az *American Behavioral Scientist* tudományos folyóiratban *Eltérések a kiberbűnözés forgatókönyvétől, avagy az anonimitást biztosító online eszközök nyomában* címmel jelent meg 2017-ben.

A trió egy korábbi, egyező tárgyú és tartalmú saját kutatásán alapuló frissített kutatómunkája rendészeti (bűnüldözési) szempontból kifejezetten hasznos, könnyen felhasználható módon tekinti át a kiberbűnözők viselkedési modelljét, az általuk használt internetes eszközöket és azok „nem rendeltetésszerű használatából” eredő gyenge pontokat. A tanulmány végig vezet minket az úgynevezett carding típusú, azaz készpénz-helyettesítő fizetési eszközök jogosulatlan online felhasználása útján megvalósított bűncselekmények történeti fejlődésén. Ezt követően a lopott bankkártya adatok kereskedelmére szakosodott első online piacterek ezredforduló megjelenésének kihívásaival és a legújabb, kriptovalutákon alapuló pénzmossási módozatokkal ismerkedhetünk meg.

A kutatás fő módszere a bűncselekmények forgatókönyvszerű elemzése, azaz a bűnelkövetők gondolkodásának és cselekedeteinek elemzése a bűncselekményt megelőző, a bűncselekmény elkövetéskori és bűnelkövetést követő időszakra lebontva.

A szerzők az elkövetői anonimitást biztosító eszközöket a következő kategóriákba sorolták:

- 1) Proxy-alapú szolgáltatások (virtuális számítógépek, VPN-ek³ és SOCKS proxyk,⁴ TOR böngésző,⁵ MAC-cím⁶ maszkolók);
- 2) pénzügyi szolgáltatások (kriptovaluták és valutaváltók), és
- 3) offline (fedő postai címek; postaládák; postafiókok használata).

A proxy-alapú szolgáltatások lényegi céljaként azonosítják az elkövetésre használt számítógép IP-cím⁷ alapján történő nyomon követhetőségének és magán a számítógépen hagyott digitális ujjnyomatok számának a minimálisra szorítását. Mindezek azt jelentik, hogy a kibertérben fellelhető nyomok a különböző szolgáltatók által tárolt adatokra szűkülnek, azonban a szolgáltatók együttműködése (adatszolgáltatása) korántsem biztosított még Európán belül sem. Ez utóbbi területen a közösségi jogalkotási cselekvéséből jól kitapintható a felismerés, hogy a szolgáltatói szektor együttműködése (értsd: adatszolgáltatása, bűnmegelőzési és biztonságos szolgáltatásra törekvő tevékenysége) nélkül nem lehet eredményesen fellépni a bűnelkövetőkkel szemben. A 2026-ban bevezetni kívánt, pénzforgalmi szolgáltatásokra vonatkozó szabálycsomag (PSD3⁸ és PSR⁹) együttesen nagyobb felhatalmazást adna, illetve szabadságot engedne a fizetési szolgáltatóknak, többek között az adatmegosztás vonatkozásában is. Ezt a (magyar) nemzeti szabályozás oldaláról kiegészíti az online csalások elleni fellépés érdekében hozott törvénymódosítási csomag,¹⁰ mely megteremti annak lehetőségét, hogy hatósági szankció kilátásba helyezése nélkül legyenek megkereshetők

3 A virtuális magánhálózat (Virtual Private Network) egy biztonságos „alagutat” hoz létre a felhasználó és az internet között, elrejtve a felhasználó személyazonosságát és online tevékenységeit.

4 Olyan kiszolgáló, amely a SOCKS (Socket Secure) protokollt használja az adatok továbbítására. A SOCKS protokoll egy olyan utasításkészlet, amely megszabja, hogy egy kliens hogyan irányíthatja át a forgalmat egy proxyszerveren, miközben a böngészési adatait titkosan és biztonságban tartja. Ez azt jelenti, hogy az eszköz és a meglátogatni kívánt webhelyek között helyezkedik el, így az internetre irányuló kérések először a SOCKS proxyn keresztül mennek keresztül. A SOCKS proxy továbbítja kéréseit a meglátogatni kívánt erőforrás webszerveréhez, így a fogadó szerver csak a proxyszerver IP-címét látja, nem pedig a kliens valódi IP-címét.

5 Webböngésző, amely lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy olyan hálózathoz férhessenek hozzá, amely anonimizálja a webforgalmat, hogy privát böngészést biztosítson. A gyakran az úgynevezett dark web eléréséhez használt Tor böngésző elrejtje az IP-címeket és a böngészési tevékenységeket azáltal, hogy a webes forgalmat csomópontoknak nevezett különböző útválasztókon keresztül irányítja át.

6 A MAC-cím (Media Access Control-cím) egyedi azonosító, amelyet minden hálózati eszköz kap, hogy azonosítható legyen a hálózaton belül.

7 Az IP-cím (Internet Protokoll-cím) egy egyedi hálózati azonosító, amelyet az internetprotokoll segítségével kommunikáló számítógépek egymás azonosítására használnak.

8 Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és elektronikus-pénz-szolgáltatásokról, a 98/26/EK irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2015/2366 és a 2009/110/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

9 Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról.

10 Az online csalások elleni fellépés érdekében szükséges törvények és egyéb büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2024. évi XVIII. törvény.

a különféle szervezetek/szolgáltatók az általuk önkéntesen adható adatok megszerzése érdekében. Ezen felül a 2024. augusztus 1-től hatályos magyar szabályozásnak köszönhetően az ügyészi engedélyes adatkérések körének leszűkítésével a rendészeti szervek adatkérési ideje is lerövidül, mivel már nem szükséges az ügyészi jóváhagyás bevárása.

A kutatómunka kiemeli, hogy a kriptovaluták tekintetében szintén a szolgáltatói szektor felé terelődik a hangsúly, hiszen a carding típusú bűncselekmények elkövetőinek valamilyen elérhetőséget, azonosítót vagy e-mail címet mindenképpen meg kell adniuk bizonyos kriptoszolgáltatóknál, de leginkább a kriptovalutát elfogadó online piactereknél. Az európai uniós jogalkotás területén szintén fejlemény, hogy a kutatás megjelenése óta az Európai Unió lett a világ első olyan jelentős joghatósága, amely átfogó szabályozási keretet hozott létre a kriptoeszközökre vonatkozóan. Az európai digitális pénzügyekkel kapcsolatos intézkedések sorozatának részeként az úgynevezett MiCA¹¹ rendelet harmonizált európai szabályozási keret létrehozásával szabályozza a kriptoeszközök kibocsátását és a pénzügyi eszközökre és pénzügyi termékekre vonatkozó, már meglévő szabályozások hatálya alá nem tartozó szolgáltatásokat. Kifejezetten páneurópai engedélyezési és felügyeleti rendszert vezet be a kriptoeszközök kibocsátói, kriptoplatformok és kriptoeszköz-szolgáltatók számára a kriptoeszközök széles skálájára vonatkozóan.

Végül az offline elkövetői eszközök terén a szerzők a jogosulatlanul felhasznált bankkártya adatokkal vásárolt termékek átvételéhez szükséges fedett postai elérhetőségek (postafiók, postacím stb.) létrehozására és ezek elkövetői szempontból vett gyenge pontjaira helyezik a hangsúlyt. Az ilyen helyek, helyszínek az elkövető kibertérbeli cselekményeinek (ti. online rendelés) geográfiai kivetülései, azaz a fizikai térben megjelenő azonosítási pontok. Ebből következően az elkövetők akár az online térben, ez esetben is anonimitásuk megőrzésére törekednek, melyhez tipikusan strómanokat vesznek igénybe.

Ugyan az elkövetői anonimitást biztosító eszközök kapcsán a tanulmányban nem szerepel, de új kategóriaként említeném a mesterséges intelligencia alapú eszközöket, illetve – egy esetleges tanulmány kiegészítése esetében – ezen kategórián belül külön kiemelendők lehetnének a különböző tömeges felhasználói profilok létrehozására szakosodott úgynevezett „mobilfarmok”, melyek már nem kizárólag az elkövetői anonimitás, de a felhasználók megtevesztése¹² kapcsán is meghatározó tényezők.

11 MiCA: Markets in Crypto-Assets. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptoeszközök piacairól, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról.

12 Ezek közé tartozhat a népszerűség színlelése (nézettség, kedvelések, kommentek generálásával, valamint a követők számának növelésével) és a jogszerű, biztonságos tevékenység/működés illúziójának megteremtése.

A szerzők munkájának fontosságát mutatja, hogy az abban bűnüldözés szempontjából felvetett (számítás)technikai problémakörre reagálva azóta – a jelen recenzióban is megemlített – nemzeti és nemzetközi szintű jogalkotás indult be.

Habár a tanulmány 2017-ben jelent meg, összességében mégis elmondható, hogy a kibertérrel és számítástechnikával összefüggő bűncselekmények vonatkozásában azon ritka művek közé tartozik, amely nem veszítette el aktualitását, legfeljebb egy aktualizált információkkal kiegészített átdolgozása válhat szükségessé. Elolvasása ajánlott forenzikus szakértők, kiberbűncselekményekkel foglalkozó nyomozók és bűnügyes rendőr hallgatók részére egyaránt.

Csiki Olivér Tamás

A modern digitális kalózkodás és a hagyományos hamisítás háttere

A 2024 októberében publikált közös Bűnüldözési Együttműködés Európai Unió Ügynökség (Europol)¹³ és az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUSZTH)¹⁴ angol nyelvű elemző jelentés (EUIPO & EUROPOL, 2024) több szempontból is jelentős mérföldkő a szellemi tulajdonvédelem területén.

Egyrészt egy átfogó jelentés, mely bemutatni kívánja a hamisítás és kalózkodás (a továbbiakban: IP¹⁵-bűnözés) jelentette veszélyt, melynek nagyságát más, korábbi együttműködés keretében összeállított jelentések eredményei támasztják alá, mint például az EUSZTH és az Adóügyi és Vámuniós Főigazgatóság (DG TAXUD)¹⁶ közös jelentésében (EUIPO, 2024) közzétett 2023. évi adat az Európai Unió (EU) hatóságai által belterületen lefoglalt és a vámhatárokon visszatartott összesen 151 millió darab, 3,4 milliárd euró becsült értékű hamis termék, vagy a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)¹⁷ és az EUSZTH által készített jelentés (EUIPO & OECD, 2021), mely a világ kereskedelmének 2,5%-át, míg az EU importjának mintegy 5,8%-át becsüli hamisításban érintettnek.

Másrészt bemutatásra kerül – és egyben fő témája a jelentésnek – az IP-bűnözés mögött megbúvó és az azt működtető összetett ökoszisztéma. E bemutatás

13 European Union Agency for Law Enforcement Cooperation.

14 European Union Intellectual Property Office (EUIPO).

15 Intellectual property – szellemi tulajdon.

16 Directorate-General for Taxation and Customs Union.

17 Organisation for Economic Co-operation and Development.

során a bűncselekmények különböző fázisai megismerhetővé válnak, egyaránt a fázisok megvalósulását, elősegítését támogató legális és illegális körülményekkel, mint például a beszerzés vagy a szállítás folyamata.

A jelentés pozitív fogadtatásban részesült, sőt egyfajta vonatkozási pontként szolgálhat az elkövetkező időszakban, mint például a 2024 november 14-én Budapesten megtartott *Seminar on Fighting IP crime as a priority* elnevezésű nemzetközi rendezvény ([URL1](#)), ami az EUSZTH, a magyar Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) és a Nemzeti Közzolgálati Egyetem (NKE) együttműködésében valósult meg. A szemináriumon a jelentés egy önálló panelbeszélgetés fontos elemeként jelent meg, mely remek alapot biztosított a különféle háttérű – az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF),¹⁸ a Pénzügyminisztérium (PM), a Fővárosi Főügyészség és Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) – panellistáknak az IP-bűnözés és a szervezett bűnözés közötti összefüggések áttekintésére.

Végezetül fontos megemlíteni, hogy a jelenlegi Európai Multidiszciplináris Platform a Bűnügyi Fenygetettségek Ellen (EMPACT)¹⁹ ciklus (2022–2025) a végéhez közeledik, előkészítés alatt áll az új ciklus megalkotása és annak prioritásainak beazonosítása. Az IP jogérvényesítési közösség számára kulcsfontosságú az IP-bűnözés elleni fellépés prioritások között tartása. Erre a törekvésre tekintettel a jelentés részét képezi az EUSZTH *A szellemi tulajdon elleni bűncselekményekkel kapcsolatos érdekvédelemkampány a következő EMPACT-ciklusra* ([URL2](#)) nevezetű kezdeményezésnek.

Miért is fontos ez, kérdezheti jogosan a tisztelt olvasó. Az EMPACT – anélkül, hogy jelen recenzióban részletesen ismertetésre kerülne működése – egy világos koncepciót, irányítási környezetet biztosít a szervezett és súlyos nemzetközi bűnözés, például az IP-bűnözés ellen. A már említett 2023-és évi 151 millió darab, kereskedelmi forgalomból sikeresen kivont hamis termék egy jó példa lehet ennek fontosságára, különösen annak fényében, hogy a megelőző években átlagosan ez a szám 75–80 millió darab volt.

Struktúráját tekintve a jelentés két fő részre került felosztásra a jelentést összeállító ügynökségek vezetőinek előszava, a bevezetés és megállapítások, valamint a konklúzió mellett. Az átadni kívánt információ könnyebb megértése céljából gyakorlatiasabb megközelítés érvényesült a jelentés elkészítése során, mivel nagy számban használtak fel különféle esetpéldákat. Ezen jogsértő tevékenységek bemutatása hivatott elősegíteni a figyelem felhívását a fogyasztók életére és testi épségére, a környezetre, a gazdaságra, a belbiztonságra vagy a

18 European Anti-Fraud Office.

19 European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats.

személyes adatokat fenyegető lehetséges veszélyforrásokra, melyek az IP-bűnözés útján alakulhatnak ki.

Az első részben feltárássra kerülnek az IP-bűnözés mozgatórugói, annak folyamatai és hatásai. Magát a jelenséget tulajdonképpen a technológiai, a gazdasági és a közösségi trendek vagy ezek kombinációja határozza meg. Cél, hogy alacsony befektetés és a „lebukás” minél alacsonyabb kockázata, valamint lehetséges büntetése mellett – más bűncselekményekhez viszonyítva – a fogyasztók igényeinek kiszolgálásával jelentős profit kerüljön realizálásra, melyben segítséget jelent a folyamatosan fejlődő közösségi média és e-kereskedelem, valamint a globalizáció egésze, köszönhetően a nemzetközi kereskedelmi és ellátási láncok jelentette lehetőségeknek

Bemutatásra kerülnek a bűncselekmény különböző fázisai és azok elemei:

- az akvizíció fázisa;
- a szállítás és elosztás fázisa;
- a marketing és kiskereskedelem fázisa.

A jelentés második részében azon feltételek, rendszerek és mechanizmusok kerülnek beazonosításra és ismertetésre, melyek lehetőséget biztosítanak az IP-bűnözés végrehajtására, továbbá ebben a szekcióban számbavételre kerülnek azon jogsértő cselekmények, melyek önmagukban is bűncselekmények lehetnek és elősegíthetik a szervezett bűnözés céljait, mint például:

- hamisított dokumentum felhasználás;
- korrupció;
- munkaerő kizsákmányolás;
- környezeti bűncselekmény;
- kiberbűnözés;
- pénzmosás.

Ezen illegális magatartásformákkal szemben áttekintésre kerülnek azon IP-bűnözést elősegítő magatartásformák, melyek jogkövető tevékenységekhez kapcsolódnak. Ilyen lehet például, amikor egy törvényes vállalkozást, előállító üzemet azért hoznak létre, hogy az illegális termékek gyártását elrejtse, vagy azért alapítanak és működtetnek egy futárcéget, hogy azt használják a jogsértő termékek fogyasztókhoz történő eljuttatására. A rendelkezésre álló statisztika szerint a szervezett bűnözői csoportok igen nagy gyakorisággal élnek vissza a jogszerű üzleti struktúrák jelentette lehetőségekkel. Szintén létező jelenség, hogy ha különleges szakértelem, szaktudása bevonása válik szükségessé és ez nem biztosítható a bűnözői hálózatban meglévők által, úgy elkerülhetetlenné válik külső „szolgáltatók” bevonása, mint például jogászok, IT-szakemberek, pénzügyi tanácsadók, grafikusok vagy akár gyógyszerészek megkeresése.

A második rész lezárásaként azon bűncselekmények kerülnek beazonosításra, melyeket az IP-bűnözés segíthet elő, például a kiberbűnözés, a különféle (online) visszaélések, vagy az adókat és behozatali vámokat érintő csalások.

A jelentés főbb megállapításai kitérnek az IP-bűnözés és a más típusú bűncselekmények viszonyrendszerére, az IP-bűnözésben érintett bünszervezetek fejlődésére, melyre hatással van a technológiai előrehaladás, valamint a társadalmi szokások és szükségletek változásai, illetve a jogkövető üzleti tevékenység és a kapcsolódó szakértelem becsatornázása az IP-bűnözés megvalósulásába.

Az influenszerek megjelenése és szerepe növelheti a keresletet a fogyasztók részéről, illetve a már említett technológiai fejlődés következményeként a hamis termékek minősége javul, nehezebb azok beazonosítása és a legális kereskedelmi folyamatokból történő kivonása nagyobb kihívást jelent. A hatékony fellépés záloga továbbra is a széles körben megvalósuló együttműködés.

Az Európai Bizottságtól az EUSZT-hoz 2012-ben áthelyezett Szellemi Tulajdonjogok Megsértésének Európai Megfigyelőközpontja (Megfigyelőközpont)²⁰ egyik, jogszabályban (URL3) deklarált feladata, hogy támogatást nyújtson a politikai döntéshozóknak, és egy olyan együttműködési platformként, hálózatként kell funkcionálnia, ahol annak tagjai – nemzeti hatóságok és egyéb érdekeltek – megoszthatják a legjobb gyakorlatokat és szakértelmüket egymással. Tekintettel arra, hogy az IP-bűnözéshez kapcsolódó bűncselekmény(ek) egyes fázisai megegyezhetnek vagy hasonlóak lehetnek más bűncselekményekével, így véleményem szerint a jelentés releváns lehet a más jogsértő cselekmények elleni fellépésre fókuszáló szakemberek számára is, amellett, hogy megfelel a Megfigyelőközponttal szemben támasztott elvárásoknak.

A levont következtetések – függetlenül azok forrásától – a szerző sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vagy az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának hivatalos álláspontját vagy véleményét.

Felhasznált irodalom

- Brown, E., & Ballucci, D. (2024). Specialized knowledge: Understanding crime analysts' roles and responsibilities and the impact of their work. *Criminology & Criminal Justice*, 24(1), 3–19. <https://doi.org/10.1177/17488958221095980>
- Edwards, W. D. (1962). Dynamic decision theory and probabilistic information processing. *Human Factors*, 4(2), 59–73. <https://doi.org/10.1177/001872086200400201>

20 European Observatory on Infringements of Intellectual Property Rights (Observatory).

- European Union Intellectual Property Office, & European Police Office. (2024). *Uncovering the ecosystem of intellectual property crime: A focus on enablers and impact*. Publications Office. <https://doi.org/10.2814/1947113>
- European Union Intellectual Property Office, & European Police Office. (2024). *Uncovering the ecosystem of intellectual property crime: A focus on enablers and impact*. Publications Office. <https://doi.org/10.2814/1947113>
- European Union Intellectual Property Office. (2024). *EU enforcement of intellectual property rights: Results at the EU border and in the EU internal market 2023*. Publications Office. <https://www.euipo.europa.eu/en/publications/eu-enforcement-of-iprs-results-at-the-eu-border-and-in-the-eu-internal-market-2022-november-2023>
- Farkas, J. (2016). The drawbacks of group decision making from a psychological aspect. *Magyar Rendészet*, 16(2), 67–79.
- Farkas, J., & Sallai, J. (2021). 21st century challenges and solutions in the light of history. *Security Horizons*, 2(4), 273–279.
- Klein, G. (1998). *Sources of power: How people make decisions*. MIT Press.
- Klein, G. (2009). *Streetlights and shadows: Searching for the keys to adaptive decision making*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8369.001.0001>
- OECD, & European Union Intellectual Property Office. (2021). *Global trade in fakes: A worrying threat*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/74c81154-en>
- Piazza, J. A. (2020). White demographic anxiety and support for torture of terrorism suspects. *Studies in Conflict & Terrorism*, 43(9), 769–797. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1792733>
- van Hardeveld, G. J., Webber, C., & O'Hara, K. (2017). Deviating from the cybercriminal script: Exploring tools of anonymity (mis)used by carders on cryptomarkets. *American Behavioral Scientist*, 61(5), 539–556. <https://doi.org/10.1177/0002764217734271>
- Weick, K. E., Sutcliffe, K. M., & Obstfeld, D. (1999). Organizing for high reliability: Processes of collective mindfulness. In R. I. Sutton & B. M. Staw (Eds.), *Research in organizational behavior* (Vol. 21, pp. 81–123). Elsevier Science/JAI Press.

Alkalmazott jogszabályok

2024. évi XVIII. törvény az online csalások elleni fellépés érdekében szükséges törvények és egyéb büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és elektronikuspénz-szolgáltatásokról, a 98/26/EK irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2015/2366 és a 2009/110/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptoeszközök piacairól (MiCA), valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács 386/2012/EU rendelete (2012. április 19.) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnak (védjegyek és formatervezési minták) a szellemi tulajdonjogok

érvényesítésével kapcsolatos feladatokkal, ideértve a közsféra és a magánszektör képviselőinek a szellemi tulajdoni jogsértések európai megfigyelőközpontjaként történő összehívásával való megbízásáról

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának híre a szellemi tulajdonnal kapcsolatos bűncselekmények elleni küzdelemről.* <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2024/11/15/eloterben-a-szellemi-tulajdonnal-kapcsolatos-buncselekmények-elleni-kuzdelem>

URL2: *Enforcement section of the EUIPO Observatory website.* <https://www.euipo.europa.eu/en/observatory/enforcement>

URL3: *Az Európai Unió hivatalos jogi adatbázisában a 386/2012/EU rendelet szövege magyar nyelven.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0386>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Retek A., Pressburger T., Radvánszki R., Packosz N., & Csiki O. T. (2025). Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVIII. *Belügyi Szemle*, 73(7), 1531–1554. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i7.pp1531-1554>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Finszter Géza, aki a prof.finszter@gmail.com e-mail címen érhető el.